

Ա Ի Ե Տ Ա Բ Ե Ր

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն , Ո Ի Ս Ո Ի Մ Ն Ա Կ Ա Ն , Ը Ն Տ Ա Ն Ե Կ Ա Ն Ե Ի Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն ,

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի : Տարեկան գինն է 1 1/2, վեց ամսուանը 3/4 մէծիւնի, կանխիկ, և հատը 30 փարա (մէդալիք) : Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մ. Կրիկ, Կ. պոլիս, Ամերիգան խան :

Հ Ա Տ Ո Ր 32.

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28. 1879

Թիի 43

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ն

Պիզմարը կրօնից վրայ : —Քրիստոնէական վարդապետութիւնը և կրօնական ազատութիւն : —Ճշմարիտ կրօնի մը նշանները : —Սոխ : —Միբրոնեգիա : Վանէն նամակ մը : —Ազգային միութիւն : —Ազգասիրութիւն : —Քաղաքական լուրեր : —Ելեւստական և առեւտրական :

ՊԻԶՄԱՐՔ ԿՐՕՆԻՑ ՎՐԱՅ

ՏՈՐԳՈՐ Պոռն անուն Գերմանացի հեղինակ մը այս տարի երկու հատորէ բաղկացեալ հաւաքածոյ մը շնորհիւ Պիզմարը իշխանին խօսքերէն . այս հաւաքածոյէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը որ կը պարունակէ յիշեալ իշխանին մէկ խօսակցութիւնը կրօնքի վրայ :

«Ձեռն կրնար ըմբռնել թէ մարդ մը ինչպէս կրնայ ապրիլ առանց հաւատալու յայնու թեան , ամէն բան ի լաւն կարգադրող Աստուծոյ, գերադոյն Գառաւորի մը որմէ չիք հնար բողբոջել , և հանդերձեալ կենաց : Եթէ Քրիստոնէայ չէի, ժամ մը անգամ չէի կենար պաշտօնիս մէջ, եթէ չյուսայի ամենակարող Աստուծոյ , ապաւնութիւնս չէի գնեիր իշխաններու վրայ : Ունիմ բաւական հարստութիւն , և կրնամ բաւական պատիւ և յարգանք գտնել , թէ և թողու մառախի պաշտօնէութիւնը, ինչո՞ւ համար աշխատէի անդադար , և կրէի նեղութիւն և ձանձրոյթ , եթէ համարուած չլլայի թէ Աստուած կը հրամայէ ինծի կատարել այս պարտքը , եթէ համարուած չլլայի թէ մեր Գերմանական ազգն , ըստ կարգադրութեան Աստուծոյ , սահմանեալ է ըլլալ մեծ և օգտակար , այս վայրկեան կը նետէի քաղաքագիտական պաշտօնը : Պատիւ և տիտղոս հրապարակ չեն ինծի համար , Հաստատութիւնը որով տասը տարի է կը պատերազմիմ ամէն տեսակ հակառակութեան դէմ՝ հաւատքէ միայն յառաջ կու գայ : Առ ինչ հաւատքս , կը կործանեմ հայրենասիրութիւնս : Եթէ ճշդիւ և բաւ առ բաւ Հաւատայի Քրիստոնէութեան ճշմարտութիւններուն , եթէ չընդունէի թէ Քրիստոնէական կրօնը հրաշալիք է , պիտի չտեսնէիր զիս երբեք առաջին պաշտօնայ , Գառն ինծի յաջորդ մը , հաստատուն հաւատացեալ իբրեւ զիս , իսկոյն կը հրաժարիմ , Բայց անհաւատ սերունդի մէջ կ'ապրինք : Իմ նպատակս չէ ուրիշներ Քրիստոնէութեան դարձնել , բայց ինքն կը ստիպէ զիս դաւանել հաւատքս : Եթէ կան մեր մէջ մարդիկ որ անձնուրացութեամբ նուիրած են զիրենք թա-

գաւորին և հայրենեայ , այսպիսիք պտուղ են այն հաւատքին զոր կը կրէ մեր ազգը ժառանգելով ի հարց և ի հաւուց : Ինծի դարձ , ես գեղջկական կեանքը նախամեծար կը համարիմք զորի իյէ զբաղումս : Հանէ ինչ հաւատքը որ կը կապէ զիս ընդ Աստուծոյ , կը դառնամ Վարդին (ուր կը գտնուի Պիզմարի ազգարկը) տալ զանձն իմ աշխատութեամբ մշակելու հաճար և վարսակ : »

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶՏՈՒԹԻՒՆ

Անունի Գառնի քաղաքագէտն Կիզոյ իւր գիրքերէն մէկուն մէջ կու տայ հետեւեալ տեղեկութիւնը որ ամէն ողջամիտ մարդու գիտողութեանն արժանի է :

«Կան շատեր որ կրօնական վարդապետութիւն կամ հասարակ բառէն կը դարչնին : Չարմանալի չէ այս , վասն զի շատ բռնութիւն , հալածանք և անիրաւութիւնք գործուած են յանուն Քրիստոնէական հաւատալեաց : Մարդիկ այդ հաւատալիքը պաշտպանելու և տարածելու համար իրաւունք համարած են բռնաբարել այլոց խղճի ազատութիւնը , բռնութեամբ խլել ուրիշ մարդոց համոզումը , և փոխանակ այնք անկել իրենց կարծիքը : Ամէն դարու մէջ եղան մարդիկ որ օրինաւոր համարեցան հալածել և տանջել զանոնք որ ըստ կարծեաց նոցա մղորած էին յուզողական հաւատոյ Քրիստոնէութեան : Այսպիսիք թերեւ միամտութեամբ և համոզմամբ կ'ընէին այս բռնութիւնն ուրիշներուն հաւատքին դէմ , բայց այս պատճառը բաւական չէր անբասիր ընել զանոնք : Այն բռնութիւնը բոլորովին ազօրինաւոր էր , և անկէ յառաջ եկած են զղուելի տանջանք և մեծամեծ չարիք յաշխարհի : Գարուս պարծանքն յայնմ է մանաւանդ , որ այն ազօրինաւոր բռնութիւնը բոլորովին կը դատապարտէ : Թէպէտ այս այսպէս է , կան սակայն հիմա ևս մարդիկ որ ուղիղ կը համարին հալածել զայլս յանուն Քրիստոնէական հաւատալեաց , ուստի և հարկ է ստատիկ դէմ գնել այս անտեղի նախանձուն ուր և կու գայ յայտ , մինչև անհետ ըլլայ այն բռնութիւնն երկրիս երեսէն : Կրօնական ազատութիւնը եղած է հիմնական օրէնք արդի քաղաքակրթութեան : Հոգւոյն և Աստուծոյ մէջ յարաբերութիւնը որոշել ոչ կառավարու-

թեանց կ'իյնայ և ոչ ազգային ժողովներու : Իւրաքանչիւր անձ պարտի անձամբ որոշել այս խնդրին իր խղճի մտաց լուսոյն համեմատ :

Ճշմարիտ է թէ շատ չարիք գործուած են յանուն Քրիստոնէական հաւատալեաց , այսու ամենայնիւ ոչ ոք իրաւունք ունի կասկածանք նստիլ անոնց կամ մերժել զանոնք իբրեւ բռնական և անիրաւ : Բոլոր հանձարեղ մարդիկ կը փափաքին մարդկային ազգին սկզբան և վախճանին վերաբերեալ մեծամեծ խնդրոց լուծման , ուստի և պարտին քննել զհաւատալիս Քրիստոնէութեան , վասն զի այս հաւատալիք են պատասխան զոր Քրիստոնէական կրօնը կու տայ այն կարեւոր խնդրոց :

Մեր նպատակը չէ ժամանակ ժամանակ Քրիստոնէական հաւատալիք համարուած ամէն վարդապետութիւն մեկնել կամ պաշտպանել : Ութեւտան դարուց մէջ աստուծաբանք շատ անգամ անցան Քրիստոնէական հաւատոյ սահմանն անդր , և մարդոց վարդապետութիւններ ընդունուեցան փոխանակ աստուածուսոյց վարդապետութեանց : Այս յառաջ եկած է բնականապէս մարդկային մտաց գործունէութիւնէն և թերութիւններէն միանգամայն , և կը տեսնուի աշխարհիս բոլոր պատմութեան մէջ : Երբ Քրիստոս երիցաւ յաշխարհի , Հրէից հաւատքն այն մարդու հաւատքը չէր զոր Աստուած տուած էր անոնց ձեռամբ Մովսիսի Փարիսեցիք և Սադուկեցիք շատ խանդարած էին աստուածային վարդապետութիւնը : Նոյնը պատահած է Քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ , Եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը կրեցին մարդկային տրկարութեանց ազդեցութիւնը : Ուստի չեմ կրնար ընդունիլ Քրիստոնէից կամ Քրիստոնէայ եկեղեցեաց վարդապետութիւնները և պահանջողներն իբրեւ ճշմարիտ Քրիստոնէական հաւատալիք : Բայց եւ այնպէս չեմ ուղեր այժմ յիշել Քրիստոնէայ եկեղեցեաց այն վարդապետութիւնները զոր չեմ կրնար ընդունիլ : Քրիստոնէական հաւատալիք ըսելով կը հասկնամ Քրիստոնէական հաւատոյ գլխաւոր վարդապետութիւնները միայն , այս ինքն արարչութեան նախախնամութեան , սկզբնական մեղաց , Որդւոյն Աստուծոյ մարդեղութեան և վերկադրութեան վարդապետութիւնները : Ասոնք կը կազմեն Քրիստոնէական կրօնից էութիւնը : Արդ , ուշադրու-

թեան արժանի է որ բոլոր խորհող միտքերը յուզող խնդիրները յիշեալ վարդապետութեանց միջոցաւ կը բացատրուին և դոհացուցիչ կերպով կը լուծուին : Արարչութեան վարդապետութիւնը կը հաստատէ զգոյնութիւնն Աստուծոյ որ է արարիչ եւ օրէնսդիր աշխարհի , նախախնամութեան վարդապետութիւնը կը մեկնէ թէ ինչու համար մարդիկ կը դիմեն ազօրութեւ առ Աստուած , վասն զի կը հաստատէ թէ Աստուած միշտ մօտ է մարդոց , և անոնց կենաց հանապազօրէ պատահարները կ'ուղղէ : Սկզբնական մեղաց վարդապետութիւնը կը ցուցնէ բացայայտ թէ ինչու համար չարիք և անկարգութիւնք կան յաշխարհի : Աստուծոյ Որդւոյն մարդեղութեան , և անոր մահուամբ եղած փրկագործութեան վարդապետութիւնները կը յայտնեն թէ մարդիկ ինչպէս կրնան ազատիլ ի մահաւ չարեաց : Տարակոյս չկայ թէ այս ամենայն հաւատալիք մեծ և կատարեալ գործիւն մը կը կազմեն , կը պատասխանեն հոգւոյն կարօտութիւններուն , եւ կը վերցունեն զայն ճնշող բեռը , մարդկային հոգւոյն հարկաւոր օգնութիւնը կը մատուցանեն եւ անոր ջերմագոյն փափաքները կը յագեցունեն : Այն հաւատալիք մեծ ազդեցութիւն գործած են աշխարհիս վրայ : Այս ազդեցութիւնն օրինաւոր է , ինչ որ Քրիստոնէական հաւատքը կ'ըսէ իրեն համար՝ ճշմարիտ է : Ժամանակաւ իմ միտքս շատ անգամ ծանրաբեռնեալ էր յիշեալ հաւատալեաց դէմ տուարկութիւններով , և տարակուսանք խռոված էր անոնց ճշմարտութեան դէմ : »

Յետոյ Մ. Կիզոյ կը ցուցնէ թէ ինչպէս ազատած էր այս տարակոյսներէն և համարուած էր թէ բուն Քրիստոնէութեան վարդապետութիւնները ճշմարտապէս աստուածային էին :

ՃՇՄԱՐՔՑ ԿՐՕՆԻ ՄԸ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

1. Ճշմարիտ կրօնը պէտք է միշտ մնայուն լինի .
 2. Պէտք է միշտ յառաջադիմել .
 3. Բոլոր ազգաց համար լինի .
 4. Ամէն մարդոց համար լինի .
 5. Ամէն մարդոց ամէն տեսակ կարօտութիւնը լեցունող լինի :
- Ընթերցող , լաւ խորհէ , քու կրօնդ իրաւամբ այն հանգամանքները իւր վրայ կը կրէ , եթէ ոչ , յայտ է թէ դու տոտուածատուր կրօնին կենդանի ներդրութեան ներքեւ չես անտիր , որոյ վասն վախճանդ մահ է :

Վ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԵՈՐԳԵԱՆ

Դաւրէժ

Ս Ո Ւ

Սոխն ընտիր ուտելիք է մանաւանդ տղայոց : Եփած սոխը զեղ է տղոց եւ չափահաս մարդոց մէջ որդի հիւանդութեան , օգտակար է նաեւ կուրծքի հարբի :

ԱՌԱՌՈՏԵԱՆ ԱՍՏՆ

Մ Ի Ք Ի Ո Ն Ե Ձ Ի Ա

Վերի պատկերին մէջ տեսնուած նաւը որ Առաւօտեան աստղը կը կոչուի՝ շինուեցաւ Ամերիկայ, 1870ին, Ամերիկայի Կիրակնօրեայ դպրոցաց աշակերտներուն հանգանակութեան ստակով։ Այս նաւը կ'երթայ ամէն տարի Սանտուէր կղզիներէն Միքսոնեզիոյ կղզիները, ուր կը տանի միսիոնարներ եւ անոնց համար կերակուր եւ ուրիշ հարկաւոր բաներ։ Այս կղզիք Գալիֆոռնիոյ Սան Ֆրանսիսկոյ կոչուած քաղաքէն 5,000 մղոն հեռու են դէպ ի հաւաք, եւ իբր 2,500 մղոն հեռու՝ Սանտուէր կղզիներէն։

Միքսոնեզիոյ կը նշանակէ «մանր կղզիներ»։ Այս կղզիներուն բնակիչներն էին վայրենի եւ թշուառ հոգեով եւ մարմնով միանգամայն։ Ոմանք պղնձագոյն էին, այլք դեղնագոյն, թխակն, թխահեր միանգամայն ծաղկաւեր, գրեթէ բոլորովին մերկանդամ եւ կիտուածներով։ Ամէնքը ստախոս էին եւ դող, անագորոյն առ ծերունիս եւ առ կանայս, կը հաւատային ոգիներու, եւ քարէ կոթողներ կը կանգնէին ի պատիւ նոցա եւ նուէրներ կը մատուցանէին։

Այս կղզիներէն շատերը շինուած են տեսակ մը մանր մանր միջատէ, եւ են ցած եւ անբեր, գրեթէ ծովուն հետ հաւասար, եւ անոնց իւրաքանչիւրին ներսը բոլորակ լին կայ որ հաղորդակցութիւն ունի ովկիանոսի հետ։ Արբիանի կոչուած կղզին այնպէս անբեր է որ, թէպէտ այրեցեալ գօտեղն մէջ է, ընդ ամէնը միայն 25 տեսակ տունկ եւ գաղձ կը բուսնի հոն։ Ոչ ձի, ոչ կով եւ ոչ ոչխար կրնայ ասլորիլ երկար, եւ Արբիանի կղզին դացող առաջին միսիոնարներէն մին քիչ մնաց պիտի մեռնէր անօթութենէ։ Կային ուտակիք, բայց զանի սնուցանելու յարմար չէին։ Վերայիշեալ նաւը հասաւ ճիշդ երբ միսիոնարը մեռնելու մօտ էր։ Նաւը տանելով զանի տուին կովու կաթ մինչեւ կարող եղաւ հաստատուն կերակուր ուտել, եւ այսպէս աղատեցաւ անոր կեանքը։

Այն կանանց մանեկածեւ բատեայ կղզիներուն վրայ ոչ բլուր կայ, ոչ գետ, քանի մը տեսակ բնիկ թռչուն եւ ծաղիկ միայն կայ։ Գիւղ ամենեւին չէս տեսներ հոն։ Միսիոնարաց բնակութեան տեղը կը տեսնես եկեղեցի, միսիոնարաց համար տուն մը, ուրիշ տուն մը օտարականաց համար, խանութ մը, եւ հինգ կամ վեց խրճիթ բնիկներուն համար, եւ այսպիսի տեղ մը բնիկները «մեծ քաղաք» կ'անուանեն։

Բայց Միքսոնեզիոյ մէջ կան քանի մը կղզիներ, ինչպէս Գուսիէ եւ Բոնարէ, որ հրաբխային են եւ ունին երկու կամ երեք հազար ոտք բարձր լեռներ, եւ խիտ խիտ անտառներ լի պայծառաւթեւ եւ քաղցրաձայն թռչնովք։ Հոն կը հասնին հացապտուղ, սլանանա, քաքալի նուշը, կիտրոն, նարնջ եւ ուրիշ հասարակածի տունկեր, եւ շինուածոց համար տեսակ տեսակ ծառեր։ Բայց այս կղզիներուն մէջ եւս չկան ոչ միակեալ դաշտեր եւ ոչ

զուարճալի քաղաքներ։ Ժողովուրդը կը շինէ իւր եղէգնեայ տնակները ծառերու տակ, եւ մօտ գտնուած եղէգները կը հանէ արմատէն՝ տնկելու համար պանանա եւ եամ, տեսակ մը որթ որ կը մեծնայ ծառերու վրայ։

Քսան եւ վեցերորդ տարուան վերջը, այն է 1878ին, Միքսոնեզիոյ կղզիները կային վեց Ամերիկացի եւ տասուրեք Սանտուէրի միսիոնարք։ Աստուծոյ գիր հնարած են չորս լեզուի համար, քանզի գրեթէ ամէն կղզի յատուկ լեզու ունի, եւ թարգմանած են Նոր կտակարանը եւ ուրիշ գրեան եւ հոգեւոր երգեր։ Երեսուն եւ չորս եկեղեցի կազմուած է այս կղզիներուն մէջ, եւ եկեղեցւոյ անդամոց թիւն է իբր 1,500։ Բնիկներէն հարիւրաւոր անձինք գիտեն կարգաւ, եւ կայ կղզի ուր գրեթէ բոլոր ժողովուրդը դպրոց կ'երթայ։

Նոյն իսկ Միքսոնեզիոյ կղզիք զրկած են տաք միսիոնար իրենց մէջէն ուրիշ հեռաւոր կապալաւ կղզիներ։ 1874ին տուին իբր 200 լիւրա այս բնիկ միսիոնարաց աղուստին համար։ Այս քարոզչներուն մէջ երեւելիներն են Օբադայա (Աբդիու) եւ կինը Օբադինիա իշխանուհին։ Օբադայա է պարզ, անկեղծ եւ հա-

ԳՈՒՍԻԷ ԿԶԶԻՆ

մեատ Բրիտանիայ, եւ անոր ազնուական կինը երկուր ատեն աշխատած է իբրեւ դաստիարակ։ Այս կինը դուստր է բնիկ իշխանի մը, եւ Բրիտանիայ եղաւ իր հօրը հետ որ միտուելով կոչուեցաւ Եզեկիա։ Միսիոնարք Օբադինիայի եւ ուրիշ բնիկ քարոզչաց լուսանկար պատկերները զրկած են Ամերիկայ, եւ մեր այս պատկերներն անոնցմէ օրինակուած են։ Բնիկ քարոզչաց խումբին պատկերին մէջ, որ

վարը կը տեսնուի, Օբադայա, իշխանուհւոյն այրը, նստած է ի միջոցի։ Այլ կողմը կը կենայ Դաւիթ կոչուած քարոզիչ մը, ձախ կողմը Մովսէս անուն ուրիշ քարոզիչ մը որ Մովսէս կոչուած կղզին կ'աշխատի, եւ անոր անձեւ նստած է ուրիշ Մովսէս մը Բոնարէ կղզիին։ 1875ին Օբադայա եւ կինը գացին Մորելոք կոչուած կապալաւ կղզիները, սորվեցնել ուրիշներուն օրհնեալ տւեալարանը որուն հաւատացած էին իրենք, եւ երբ կը մեկնէին իրենց բնիկ կղզիին, այնպէս խօսեցան իրենց բարեկամներուն որ չատեն յարատաւու շարժեցան։ Օբադայա ըսաւ. «Որեւիցէ պատճառ զիս չի կրնար ետ պահել Մորելոք կղզիներն երթալէ։» Նստեւ Օբադինիա ըսաւ. «Կամաւ կը թողում յաջորդութեան իրաւունքս եւ ամէն հանգիստ՝ կապալաւից քարոզելու համար Յիսուսի սէրը։» «Երբ այս խաւարին կղզիներն եկանք» կ'ըսէ Ամերիկացի քարոզիչը Մր. Մզրիճիս որ Օբադայայի եւ անոր կինը հետ դացած էր Առաւօտեան աստղ կոչուած նաւով, «Երբ այս խաւարին կղզիներն եկանք եւ երբ մեկնեցանք անկէ, Օբադայայի եւ Օբադինիայի երես-

ՕԲԱԴԻՆԻԱ ԻՇԽԱՆՈՒԽԻՆ

տար կղզիներ երթալը տեսնելու։»

Միքսոնեզիոյ եկեղեցիք այս բնիկ միսիոնարները զրկելով իրենց մէջէն ընտիրները զրկած եղան, եւ այս անձնուրացութեան գործը մեծ օգուտ եղաւ միացողներուն։ Այս բնիկ միսիոնարաց նամակները Միքսոնեզիոյ եկեղեցիներուն մէջ մեծ փափաքով եւ ուշադրութեամբ կը կարդացուին նամակներուն մէջ ամենեւին չի նշմարուիր դանդաղ իրենց հեռաւորութեան համար, այլ ուրախութիւն եւ շնորհակալութիւն, որ իրենց սրտին փափաքը կատարուեցաւ, եւ կ'աշխատին կապալաւից դարձին համար։

Միքսոնեզիոյ եկեղեցիներուն կողմէն զրկուած այս միսիոնարներուն աշխատութեամբ, հինգ տարի չանցաւ եօթը եկեղեցիք կազմուեցան 558 անդամներով Մորելոք կղզիները, եւ եկեղեցի մը 272 անդամով ի Բինկէլաք։ Այս կղզիներուն ժողովուրդը հիմա կը պահէ իր միսիոնարները, տունքը կը շինէ անոնց, կը բերէ անոնց կերակուրը եւ ծառայութիւններ կ'ընէ, որպէս զի անոնք ազատ ըլլան քարոզել եւ ուսուցանել։ Սովի ժամանակ անգամ, մինչ ժողովուրդն անօթի է, քարոզիչը ամենեւին կարօտութիւն չեն կրեր։

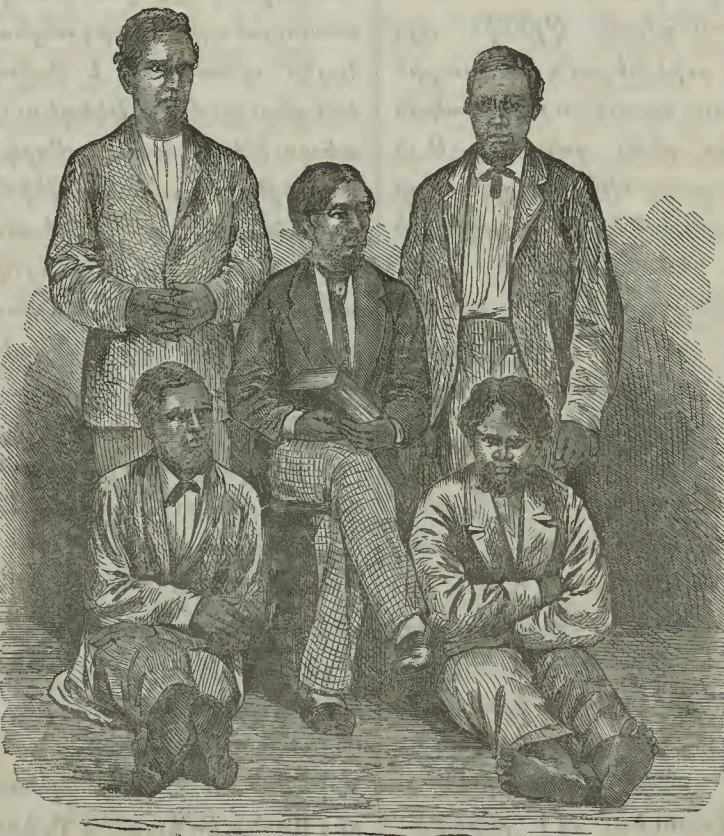
ՎԱՆԷՆ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Հետեւեալը կը քաղենք Վանէն մեղ գրուած նամակէ մը որ քանի մը օր առաջ հասաւ մեր ձեռքը։

«Անցեալ երկու շաբթուան մէջ հարստահարութիւնք եւ բռնութիւնք սոսկալի կերպով աւելցած են Վանայ չրջակայքը։ Քաղաքէն հազիւ երկու ժամ հեռու Դարմանգեղ կոչուած գիւղին հօտերը դողցուած են։ Երկու օր առաջ չարագործք յարձակեցան յիշեալ գիւղին մօտ գտնուած ջրաղացի մը վրայ ուր ալիւրի վաճառական Մահմետականը շատ ցորեն ունէին, եւ բոլոր ցորենը եւ ալիւրը դողցան։ Կ'ըսուի թէ առաջինք ցորենի եւ ալիւրի տէրերը ջրաղացին դուրս հանեցին զանոնք սպաննելու համար, բայց գիւղացիք անոնց աղաղակը լսելով ճիշդ ժամանակին օգնութեան հասան եւ մարդիկը մահուանէ աղատեցին։

Բիւրտերը քաղաքէն դէպ հարաւ մէկ տուր ճանապարհ հեռի գիւղի մը վրայ յարձակելով կոպտութիւն եւ տարին ինչ որ անցաւ անոնց ձեռքը, եւ գիւղացւոյմէ ոմանք փախչելով քաղաք եկան դէպքը պատմելու։

Երեք կամ չորս օր առաջ երկու Մահմետական ջորեպաններ գիւղեր տան քաղաք կը դառնային, եւ մինչ քաղաք իբր մէկ ժամ հեռու էին, Բիւրտ առաջակներու հանդիպեցան։ Զորեպաններն ընդդի-

ԲՆԻԿ ՔԱՐՈԶԻՉԷ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հոկ. 16 ըստ Յուն. և հոկ. 28 ըստ Լատ. 1879

ԹՈՒՐԻՒՆԻՅԱՆ ԹՂԹԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. Ս. Սքիւտամոր անուն Անգլիացիներ որ քանի մը տարիէ հետէ թղթատարական միութեան (Իթթիկատ միութեան) Օսմանեան ճիւղին տեսուէն է, մօտերս այցելած է Չիւրուխի, Ս. Երանի, Մանի-սայի, Պէյրուզի, Տրիպոլի, Իսթանբուլ, Միլիթի, Եւ այլ տեղեաց նամականիւններն եւ հեռագրատուները, եւ գաւառաց թղթատարութեան նկատմամբ տեղեկագիր մը տուած է թղթատարութեան եւ հեռագրատանց ընդհանուր վերատեսուէչ Հայտար էֆէնտիին : Մ. Սքիւտամոր իր տեղեկագիրն մէջ կ'ըսէ թէ գաւառական թղթատանց գրադիրներուն ամսականներն ընդհանրապէս չատքիչ են, եւ գրադիրներէն ոմանք ոչ թէ աւելի արժանիք ունենալով այլ ազգեցութեան տէր անձերէ պաշտպանեալ ըլլալով աւելի ամսական կ'առնեն քան զայլս, եւ այսպէս մեծ անիրաւութիւն կ'ըլլայ : Գոմէրիալ Ատմէրդայզըր լրագիրը կը յանձնարարէ իւրաքանչիւր միւլի իր տարեկան թոշակէն 200 ոսկի գեղջէն գաւառաց թղթատարութեան գրադրաց գոհացուցիչ ամսական տուութեան : Մ. Սքիւտամոր կ'ըսէ նաեւ թէ գաւառաց թղթատարութեան գրադիրը կը գանգատին թէ շատ անգամ իրենց պաշտօնական նամակներուն երկար ատեն պատասխան չարուի : Կ. պոլսոյ պաշտօնարանէն, եւ Կ. պոլսոյ պաշտօնարանին այս անհոգութեան օրինակը շատ գէշ աղբնդութիւն ունի : Մ. Սքիւտամոր գաւառաց մէջ թղթատարութեան գրադրաց համար կ'ըսէ թէ ասոնք ընդհանրապէս համբերող, խոհեմ եւ պարկեշտ մարդիկ են, եւ կը վայելեն Եւրոպական հիւպատոսաց եւ բնիկ վաճառականաց վստահութիւնը, սակայն գիտեն թէ Կ. պոլսոյ պաշտօնարանն անփոյթ կը դուռնուի անոնց համար, եւ շատ կը նեղուին անբաւական ամսական առնելով : Մ. Սքիւտամոր թղթատարութեան վերաբերեալ շատ մը կարեւոր բարեկարգութիւններ կը յանձնարարէ, եւ կը յուսանք թէ, որովհետեւ Հայտար էֆէնտի եւ Մ. Սքիւտամոր միայն են երկու պատասխանատու անձինք թղթատարական պաշտօնին մէջ, եւ որովհետեւ երկուքն ալ համաձայնութեամբ կը գործեն, շուտով կարող պիտի ըլլան քանի մը բարեկարգութիւններ գործադրել : Կանոնաւոր թղթատարութիւն այնպէս հարկաւոր է երկրի մը բարօրութեան եւ յառաջագիւլմութեան, ինչպէս արեւին կանոնաւոր շրջանը հարկաւոր է մարմնոյ առողջութեան : Մեր բաժանորդներէն շատերն անձամբ կրած են թղթատարութեան անկանոնութեան պատճառաւ յառաջ եկած դժուարութիւնները, եւ ի սրտէ կը միտնան մեզի հետ միախառնուել որ շուտով միջոցներ ձեռք առնուին թղթատարութիւնն աւելի կանոնաւոր ընելու :

ՊՈՒԼԿԱՐԻՍ ԵՒ ՍՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲՈՒՄԵԼԻ

Լոնտոն թայմը լրագիրը հոկ. 15 թուականաւ երկար հեռագիր մը կը հրատարակէ Պուլկարիոյ եւ Սրեւելեան Բումելի մէջ իրաց ներկայ վիճակին նկատմամբ : Ըստ այսմ հեռագիրն աղբնդութեան տէր բոլոր Մահմետականք յիշեալ երկու գաւառներէն մեկնած են, եւ ստորին կարգի Մահմետականք, որ մնացած են հոն, մասն չունին երկրին վարչութեան մէջ : Ասոնք արդարեւ գոհ են իրենց ներկայ վիճակէն, եւ կը բողբեն միայն իրենց վիճակը կ'ըսէ թէ Պուլկարիներէ եւ թուրքերէ բաղկացեալ վարչական խառն մարմին մը կազմել, կամ թուրքերն եւ Պուլկարները մէկ բանակի է, ինչպէս անկարելի է ջուր եւ իւր իրար խառնել : Արեւելեան Բումելիի Եւրոպական յանձնաժողովն պահանջուեցաւ ընել անկարելի բաներ : Յանձնաժողովը անգամը կրնային պատրաստել կատարեալ օրէնքներ վարչութեան համար, բայց չէին կրնար փոխել մարդկային բնութիւնն այնպէս որ կարելի ըլլար այն օրէնքները գործադրել : Պուլկարիոյ մէջ հիմա ամէն բան հանգարտ է, վասն զի իշխանութիւնը տիրաւ ջեղին (Պուլկարաց) ձեռքն է, եւ միւս ազգերը հանգարտութեամբ կը պարտաւր իրենց գործերուն : Սակայն Բումելիի միւս նեղուէն կամ Եւրոպական յանձնաժողովը միջոցաւ միջամտութիւն ըլլայ իրենց կառավարութեանը, եւ այս պատճառաւ կը ջանան իրենց գործերը չափաւորել : Եթէ Սրեւելեան Բումելիի Պուլկարը վստահ ըլլան թէ գաւառին իրենց գործերը չափաւորելու աւելցնել թուրքերն եւ Յոյները հաւածելով : Եթէ Սրեւելեան Բումելիի Պուլկարը վստահ ըլլան թէ գաւառին իրենց գործերը չափաւորելու աւելցնել թուրքերն եւ Յոյները հաւածելով : Եթէ Սրեւելեան Բումելիի Պուլկարը վստահ ըլլան թէ գաւառին իրենց գործերը չափաւորելու աւելցնել թուրքերն եւ Յոյները հաւածելով :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գանի մ'որ առաջ Պուլկին Եւրոպա դարձած հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ Բ. դուռն որոշած է բոլոր թուրքերէն յանուարական եօթը շրջանակի բաժնել, եւ իւրաքանչիւր շրջանակէն Մահմետական եւ Բրիտանեայ խառն զինուոր առնել, բայց յետոյ այս լուրը հերքուեցաւ : — Այս տարի բաց Այտընի, Ատանայի եւ Թըրշալայի գաւառներէն ուրիշ գաւառներ հունձքն առատ չըլլալուն համար կառավարութիւնն արգելած է թուրքիոյ ուրիշ գաւառներէն դուրս արմախը հանել : — Յունաստանի սահմանագիւղոյ ուղղութեան խնդրոյն լուծման համար կողմնաւոր յանձնաժողովը նախագահութիւնը Սահմանութիւն փառայի վրայ թողուած է : — Սահմանութիւն փառայ պաշտօնարանաց ընդհանրական պաշտօնէն հրաժարած է, բայց հրաժարականը ընդունուած չէ Վեհ. Սուլթանէն : — Կ. պոլսոյ մէջ բէգրուի (կազմ) պահպանութեան յատկացեալ միջոցները վստահ զերծ չէր, ուստի եւ Վեհ. Սուլթանը հրամայած է արքունի նախարանէն հին նաւ մը յատկացնել բէգրուի միջոցները ըլլալու համար, եւ կ'ըսուի թէ այս նաւը պիտի կրնայ պարսկական երկու հարիւր յիսուն հազար անտուկ բէգրուի :

ԱՅԼԵՆԱՅԼԻՔ

Սպանիոյ մէջ իսպանացիներ յանկարծ յորդեալով քանի մը գիւղեր կործանած եւ մեծ վնաս պատճառած է : Կ'ըսուի թէ այս յորդութեան պատճառաւ իբր 1,000 մարդիկ կորուսին իրենց կեանքը : — Հունկարիոյ մէջ հնձոց նուազութեան պատճառաւ մեծ թշուառութիւն կայ : Աւստրո-Հունկարիոյ կառավարութիւնն արտաքին կարգի միջոցներ ձեռք առնելու վրայ է թշուառաց օգնելու, եւ մասնաւոր հանգանակութիւններ պիտի ըլլան ի նպատակ անոնց : — Ըստ Յուն. սեպ. 24 թուականաւ կայսերական հրովարտակ մ'եղած է Բեդրուպուրի մէջ որ կը յայտարարէ թէ « Միլիտանտ » (Աւետարանական Գրիստոնէից մէկ յարանաւանութիւնն է) ըստ օրինի ազատ են իրենց կրօնական պաշտամունքը կատարելու Բուսիոյ մէջ, բայց ժողովարաններ բանալու համար պարտին հրաման առնել գաւառաց կառավարիչներէն, եւ օտար երկրացիք պարտին հաւատարմութիւն երդնուլ առ կառավարութիւնն, եւ բոլոր Միլիտանտ Գրիստոնէից մէկ արձանագրութիւնը պիտի ստորագրէ տեղական իշխանութեանց քով : — Գապուլի Պալահիսար բերդին մէջ պայթում մը տեղի ունենալով քսան Անգլիական զինուոր սպանուած է : — Աֆղանիստանի մէջ Անգլիական զօրաց հրամանատարը Գապուլի բոլոր ժողովրդեան ձեռքէն զէնքը կ'առնէ :

ԱՐՏԱՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պերլինէն հեռագիր մը իբրեւ ստոյգ կը ծանուցանէ թէ Աւստրո-Հունկարիոյ եւ Գերմանիոյ միջտեղ դաշնադրութիւն մը կը կնքուած է հոկ. 15 ին : Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ կայսրը վարանած է այս մասին, բայց Պիլմարք իշխանը բռնած է որ ինք պիտի հրաժարի եթէ դաշնադրութիւնը չկնքուի : Պերլինի լրագիրը կ'ըսէ թէ այս լուրը ստոյգ աղբիւրէ առնուած է, եւ իրենց գոհունակութիւնը կը յայտնեն դաշնադրութեան համար, վասն զի յիշեալ դաշնադրութիւնը լաւագոյն երաշխաւորու-

թիւն է Եւրոպայի խաղաղութեան : Ըստ այսմ դաշնադրութեան յիշեալ երկու կառավարութիւնք յանձն կ'առնեն արտաքին յարաւորման միաբանութեամբ դէմ դնել եւ պահպանել Արեւելից մէջ իրաց ներկայ վիճակը : — Լորտ Սալիսպուրի հոկ. 17ին Մանչեսթըրի մէջ երկար ատենաբանութիւն մը ըրաւ որմէ կը քաղենք հետեւեալը : « Կը տեսնեմ եւ կը լսեմ որ շատ քննադատութիւն կ'ըլլայ վասն զի թուրքիոյ պետութիւնը չբարեկարգուիր այնչափ արագ որ չափ կ'ուզուի : Արդ, շուտից ըսել թէ երբ կործանիչ պատերազմի մը պատճառաւ երկրին բոլոր եկամուտը սպառած է, բարեկարգութեանց գործադրութիւնն եւ կանոնաւոր ստիկանութեան կազմութիւնը, սրտեք հարկաւ ստակով կ'ըլլան, կըրնան քիչ մ'առնեն յապաղել առանց կասկածի տակ ձգելու այն երկրին վեհապետին բարի գիտաւորութիւնը : Սակայն վայրկեան մ'իսկ չեմ ուրանար թէ թուրքիոյ ներքին վիճակին մէջ ցաւալի բաներ կան : Կը վստահուի թէ բարձր տեղերու մէջ տկարութիւն կայ, եւ միւլեանդութիւնն առաւել քան զհարկաւ աղբնդութիւնն ունի, եւ թերեւ թուրքիա այնպէս ընդգլխանայ բարեկարգութեանց գործադրութեանը, որ վերջապէս անոր կործանման պատճառ ըլլայ : »

ՎԵՐՁԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունաստանի սահմանագիւղոյ ուղղութեան յանձնաժողովն անցեալ ուրբաթ օր նիստ ըրաւ, բայց այս նիստին մէջ կարեւոր գործ մը չառնելով որոշեց յառաջիկայ չորեքշաբթի օր նիստ ընել, եւ Պերլինի վեհաժողովը երեքտասաներորդ ատենագրութեան մէջ նշանակուած գծին վրայ խորհուրդ ընել : — Բեքիայէն հոկ. 24 թուականաւ զարնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ բարեկարգութեան գործադրութեան համար զրկուած կայսերական քննիչը 15 օրէ հետէ Զէյթունի մէջ են, եւ սուրբերը լաւագոյն կերպով բախելու, վարչութիւնը վերականգնելու եւ վերջին դիպաց պատճառաւ եղած վնասները դարմանելու հոգ կը տանին : — Աֆղան զօրաց 15 դուռը Հէրաթէն դէպ ի Գապուլ կը քալեն Անգլիացուոց վրայ յարձակելու համար : — Սեֆէրի մէջ ջուրի մեծ յորդութիւն մը պատճառելով իբր 2,000,000 Անգլիական լիւրայի վնաս պատճառած է : — Գապուլի անուն թերթին որ Տիֆլիս կը հրատարակուի, հոկ. 15 թուական մէջ կը ծանուցանէ թէ Բրիտաց մեծամեծ գունդեր դէպ ի վան կը յառաջանան, եւ չորրորդ զօրաբանակէն քանի մը վաշտ զօրք զրկուած են ի վան եւ ի Պայապուլ : — Բազմաթիւ Աֆղանք յարձակած են Շուգարկարտանի կրճին մէջ բանակած Անգլիական զօրաց վրայ, եւ մեծ պատերազմի մէջ Աֆղանք ցրուեցան, բայց երկու կողմէն ալ մեծ կորուստ եղած է : — Գապուլի մէջ Անգլիական զեռպանին սպանման մեղսակից հինգ բարձրաստիճան Աֆղանք տուած են : — Զուլեւերու երկրին մօտ Գրանմալի գաղթականք ապստամբած են Անգլիացուոց դէմ : — Ալպանիացուոց եւ Գարաւաղցուոց միջտեղ կռիւ մը տեղի ունեցած է : — Պերլինէն նոյ. 25ին զարնուած հեռագիր մը դարձեալ կը հերքէ այն լուրը թէ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջտեղ դաշնադրութիւն կնքուած է : — Եւրեմիոյ պաշտօնեայ, Էտիպ էֆէնտի, հրաժարական տուած է :

ԱՍՏՏՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ղալաթիոյ աշտարակին մօտ գտնուած այս գրատան մէջ կը ծախուին Անգլիերէն գիրքեր եւ Հայերէն-Անգլիերէն քերականութիւն եւ դպրոցի հարկաւոր բաներ :

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏԻԱԿԱՆ			
Հոկ. 15/27, 1879			
Գրատուութիւն	42. 20	Բաժն. երկաթ. բաժնիք	43
ԳՐԱՄԻՒՄ, Օսմ. լիւրան 100 էն			
Մեծիկոյն	106 1	Բաժնիք բոլ.	89 1
Բեզադաւա	760	Կարգուած	87
Պրիմ տուակ	350	Գրքից	31 1
Մեղալիք	117	Անգլ. լիւրան	109 1
Մանկ. քաղաքացի	8 1/2		
Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն թմրադիր ձ. Գ. Կրիմ			
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ			
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ			
Չագամգըլուր, Յակոբեան խան, Թիւ 12.			